

Taluspakotteiden historiaa

Iikka Korhonen

Nicholas Mulder,

The Economic Weapon – The Rise of Sanctions as a Tool of Modern War.

Yale University Press, 2022, 448 sivua.

Venäjänsä hyökkäys Ukrainaan on laukaissut erittäin laajoja ja kattavia pakotteita Venäjän taloutta vastaan. Euroopan unionin jäsenmaat, Yhdysvallat, Japani ja hyvin monet muut maat ovat asettaneet Venäjälle useassa aallossa taluspakotteita, jotka hakevat vertaistaan ainakin toisen maailmansodan jälkeisessä historiassa. Myös Pohjois-Korean ja Iranin pakotteet ovat olleet tiukkoja tai hyvin tiukkoja, mutta kumpikaan näistä maista ei ollut Venäjän kokoinen eikä yhtä syvästi maailmantalouteen integroitunut.

Ajankohtaisten tapahtumien taustoja auttaa ymmärtämään esimerkiksi Cornell Universityn historian professorin Nicholas Mulderin tuore kirja taluspakotteiden historiasta. Vaikka kirjan esipuheessa käydään läpi myös varhaisempaa historiaa, kirja keskittyy 1900-luvun alkupuoliskon tapahtumiin. Tämä on siinä mielessä perusteltua, että taluspakotteiden tehokkuus riippuu varsin suoraan taloudellisen integraation tasosta: kuten Venäjä tällä hetkellä huomaa, syvän taloudellisen integraation lopettaminen hyvin nopeasti aiheuttaa erittäin merkittäviä

kustannuksia. Globalisaation syveneminen 1800-luvulla monin tavoin, pääomamarkkinoiden integraatio siihen mukaan luettuna, mahdollisti pakotteiden tehokkaamman käytön. Ja aina on tietenkin niin, että taloudellisesti vahvemman osapuolen on helpompaa käyttää pakotteita.

Alkuun pakotteista tärkein oli kauppasaarto muodossa tai toisessa. Ensimmäisessä maailmansodassa ympäröivät valtiot kielsivät kaupan käynnin Saksan ja muiden keskusvaltojen kanssa, ja esimerkiksi Ranska jatkoi Saksan kauppasaartoa vielä rauhansopimuksen jälkeenkin, koska Saksan katsottiin hallitsevan liian suurta osaa Itä-Euroopan taloudellisesta potentiaalista. Mutta myös rahoitusta osattiin käyttää taloudellisena aseena: Ranska asetti Venäjälle rahoitukseen liittyviä pakotteita, kun Venäjä yritti irtautua sodasta helmikuun 1917 vallankumouksen jälkeen. Myös myöhemmin syntyneeseen Neuvosto-Venäjään kohdistui monenlaisia pakotteita, mutta esimerkiksi elintarvikkeiden vientiä sinne ei kielletty – monissa maissa yleisö

katsoi, että sisällissodan riivaaman maan puute ja suoranainen nälänhätä olivat jo niin pahoja, että tilannetta ei saanut enää hankaloittaa.

Yleisen mielipiteen voima nähdään myös keväällä 2022: hyvin monessa maassa Venäjän hyökkäys ja venäläisten joukkojen ilmiselvät sotarikokset herättävät ainakin vielä niin paljon negatiivisia tunteita ja ajatuksia, että yksityiset yrityksetkin katsovat parhaaksi lopettaa toimintansa Venäjällä tai venäläisten yritysten kanssa. Venäjästä on tullut merkittävä mainehaitta. Kun nämä vuosikymmenten aikana rakennetut taloudelliset siteet nyt katkotaan, ovat taloudelliset menetykset suuria. Jossain määrin tilanne on tietenkin erilainen kuin sata vuotta sitten: nyt yleinen mielipide saattaa vaikuttaa myös yrityksiin, jotka toimivat maissa, jotka eivät ole asettaneet pakotteita.

Mulderin johtopäätös pakotteiden toivuudesta on jossain määrin pessimistinen. Ne eivät estäneet Saksaa, Italiaa tai Japania aloittamasta tai jatkamasta sota toimia. Jos maa on valmis kanavoimaan merkittävän osan resurssistaan sotilaalliseen toimintaan vaikkapa yleisen elintason nostamisen sijaan, ulkopuolisen toimijan on tähän vaikea puuttua ilman suoraa sotavoimaa. Toisaalta esimerkiksi Italian sotavoimien heikko menestys toisessa maailmansodassa saattoi osittain johtua myös maan heikentyneestä taloudesta. Lisäksi pakotteet tai pelkkä niiden uhka saattoivat estää sodan Balkanilla jopa kahdesti 1920-luvulla.

Tässä mielessä on mielenkiintoista, että Mulder kuvaa myös ”positiivisen talousaseen” toimintaa. Yhdysvaltain mittava *Lend-Lease*-ohjelma toisen maailmansodan aikana on esi-

merkki taloudellisen mahdin käyttämisestä vastustajan nujertamiseen, mutta toisien toimijoiden kautta. Marshall-apu ei mahdu enää kirjan aikarajaukseen, mutta on tietenkin toinen hyvä esimerkki tästä.

Kirjan lopussa Mulder pohtii pakotteiden tehokkuutta ja vaikutuksia kahtena erillisenä käsitteenä. Pakotteilla voi olla isojakin vaikutuksia, mutta jos niiden tarkoitus on ollut vaikkapa jonkun maan ylimmän johdon vaihtaminen, ovatko ne olleet tehokkaita? Tätä tehokkuutta on siinä mielessä vaikea arvioida, että pakotteilla on harvoin täsmällisesti ilmaistuja, napakoita tavoitteita. Erityisesti valtionjohdon vaihtaminen on vaikeaa, kuten näemme vaikkapa Kuuban ja Pohjois-Korean tapauksissa, vaikka näissä maissa pakotteiden julkilausuttu tavoite ei tämä olekaan. Lisäongelmana on uskottavan kontrafaktuaalin puute: Mitä olisi tapahtunut ilman pakotteita? Vuonna 2014 Venäjälle asetettiin lieviä pakotteita Krimin valtauksen ja Ukrainan kaakkoisosien valtauksen takia. Jos pakotteita ei olisi asetettu, olisivatko Venäjän johtamat joukot yrittäneet vallata enemmän maata jo silloin?

Yksi pakotteiden tavoite, joka tunnettiin jo sata vuotta sitten, on sodankäyntiin käytettävissä olevien resurssien vähentäminen. Japanin kohdalla pakotteet ja pelko resurssien loppumisesta tulevaisuudessa saivat maan hyökkäämään Pearl Harboriin ”ennen kun oli liian myöhäistä”. Tänä vuonna Venäjän sotakoneiston resurssija vähennetään pakotteilla jälkikäteen, mutta ensimmäiset tilastotiedot ulkomaankaupan ja monien tärkeiden komponenttien tuotannon romahtamisesta kertovat, että tällä hetkellä tämä pakotteiden tavoite toteutuu. □